

## **NOG STEEDS EEN DORP IN DE STAD**

**In Lunetten koop je geen huis, maar koop je buren**

**Verslag van debatavond Studie Woonerven lunetten 24 januari 2011**



**Op 24 januari presenteerden stadssocioloog Ivan Nio en architect Willemijn Lofvers in theater De Musketon in Lunetten de resultaten van de Studie Woonerven Lunetten, dat werd uitgevoerd in opdracht van Architectuurcentrum Aorta. De studie is een vervolg op de landelijke Studie Woonerven uit 2009 en richt zich op de kwaliteit van de binnenhoven en woonerven van de wijk. De presentatie werd gevolgd door een debat met andere professionals, bewoners en vertegenwoordigers van de corporaties en gemeente. Wat blijkt? De problemen rond de hoven en openbare ruimte zijn bescheiden en de bewoners hoogopgeleid, mondig en blij met hun 'dorp in de stad'.**

Het onderzoek dat Willemijn Lofvers en Ivan Nio samen met Nynke Jutten en Döske van der Wilk uitvoerden, concentreert zich op de samenhang tussen ruimtelijke en sociale aspecten. Bij collectieve buitenruimten, zoals de hoven en erven van een jaren zeventig wijk, zijn eigenaarschap, gebruik en beheer volgens hen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Indertijd is dat ook bewust zo opgezet, maar het is de vraag of dit veertig jaar na dato nog werkt. Mede met het oog op een golf nieuwe bewoners zou het volgens de onderzoekers goed zijn om het besef van de kwaliteiten van Lunetten te actualiseren.

Dat geldt ook voor de andere jaren zeventig wijken die zij onderzochten. Hier zijn zeker problemen te verwachten, omdat het gemiddelde inkomen en opleidingsniveau van de bewoners er daalt, het verschil tussen arm en rijk stijgt, de sociale samenhang ontbreekt en bewoners vereenzamen. Als dit doorzet verwachten de onderzoekers dat er juist vanwege de collectieve buitenruimten problemen zullen ontstaan. Hun onderzoek concentreert zich daarom op het laagste ruimtelijke schaalniveau: dat van de bewoners en hun directe omgeving.

In Lunetten brachten zij de Balearen, Dolomieten en Tongas in kaart. Daartoe voerden zij gesprekken met 25 huishoudens en met professionals in de wijk en waren er workshops met de bewoners. Het lijkt mede zo goed te gaan met Lunetten omdat het is gebouwd en nog altijd wordt ervaren als een dorp in de stad. Veel andere bloemkoolwijken liggen in dorpen, zoals Maarssebroek, Leusden en Houten. Door de ligging in de stad is Lunetten blijvend in trek bij hoogopgeleiden. En al is het vrijwel nooit de eerste keuze om er een huis te kopen, naderhand groeit de waardering voor de wijk. Het is gezellig en de kinderen kunnen fijn buiten spelen. De openbare binnenterreinen worden vrolijk toegeëigend door er picknickbanken of een konijnenhok te plaatsen. Ook studenten en huurders wonen naar tevredenheid in Lunetten, al zijn de studenten meer gericht op het centrum van de stad en de nabijgelegen campus dan op de eigen wijk.

De ruimtelijke en sociale onderzoeksgegevens van Lofvers en Nio zijn verwerkt in kaarten en statistieken. Zo is er een kaart van de groene buitenruimte waarop de tuingrenzen zijn genegeerd. Deze kaart maakt duidelijk hoe deze ruimte wordt beleefd en gebruikt: het hof begint in feite al bij de achterdeur. Uit het onderzoek blijkt dat er wel grenzen zijn aan de gezelligheid. Sinds de jaren zeventig steeg de behoefte aan privacy. De huidige bewoners willen zich vanwege hun drukke bestaan ook kunnen afzonderen. Lofvers en Nio onderstrepen daarom het belang van een goede

balans tussen afstand en nabijheid. Zij zetten alle buurtcontacten – van groeten tot koffie drinken en feesten – om in een soort vliedschema met lijnen. Uit die kaart blijkt dat de meeste contacten zich concentreren in het eigen woonblok en dat het binnenterrein in sociaal opzicht faciliterend werkt. Dergelijke kaarten maken overigens treffend duidelijk hoe waardevol de aanpak van Nio, Van der Wilk, Lofvers en Jutten is. Een ontwerpsterm als ‘ontmoetingsruimte’ krijgt extra betekenis doordat te zien is wie elkaar wanneer ontmoet.

Uit het onderzoek blijkt dat Lunetten wordt ervaren als een veilige wijk. Het afsluiten van binnenterreinen is bijvoorbeeld niet aan de orde. De kwaliteit van deze buitenruimte is in principe overal goed, maar soms wat schraal. Een door de gemeente geplaatst, standaard kinderspeelplaatsje blijkt een hof niet per se aantrekkelijker te maken. Een belangrijke conclusie van de avond is dan ook dat de kwaliteit van een groen hofje bijvoorbeeld zou kunnen verbeteren door een betere uitwisseling over wensen en voorwaarden tussen gemeente en bewoners. Martin van der Zwan (Planterra) vindt dat bewoners niet alle taken van de gemeente hoeven over te nemen. De gemeente heeft tenslotte de mankracht en middelen voor groenbeheer. Maar de bewoners moeten wel in actie komen als zij geen standaard buitenruimte willen.

Wanneer gespreksleider Catja Edens aan de zaal vraagt of de bewoners dit zien zitten, klinkt in koor: ‘Dat doen we toch all!’ En gaat het dan overal goed? Een bewoner uit de Vogezen geeft aan dat zij enige jaren geleden samen met de gemeente hebben gewerkt aan verbetering van de inrichting van hun hof. Naast de gewilligheid van de gemeente benadrukt zij het belang van betrokken bewoners die bereid zijn zich actief in te zetten voor een dergelijk proces. In sommige delen van Lunetten is dat wel het geval en in andere delen nog niet. Bewoner Ewout Gussenhoven woont sinds 1988 in Lunetten en is sindsdien betrokken bij het beheer van het openbaar groen. Hij benadrukt dat er sinds de oprichting veel betrokkenheid is geweest bij het onderhoud van het groen vanuit verschillende bewonersgroepen, zoals het BOL en de Groengroep Lunetten. Met het vertrek van de eerste bewoners, rond 1992/93 is dit wel afgenomen, maar in Frans Lunetten, De Elzas en het Zwarte Woud bestaat er nog steeds grote betrokkenheid. Als ecooloog benadrukt hij het belang van het groen in de hoven, en roept daarom op geen groen te verruilen voor extra parkeerplaatsen, zoals dat nu hier en daar gebeurt. De ecologische hoofdstructuur die langs Lunetten loopt is zeer waardevol en het groen in de hoven belangrijk als verbindingzone voor vogels. Ook wijst hij erop dat de schaarhekkens die ooit langs het inundatiekanaal zijn geplaatst, en die volgens sommige bewoners tot een toename van brommerverkeer door de binnenhoven hebben geleid, bedoelt zijn om het bromfietsverkeer langs de kwetsbare ecologische verbindingzone te weren. Als je dat verhaal erachter niet kent, dan is het misschien moeilijk te begrijpen waarom ze er staan, en kunnen ze gezien worden als een onnodig obstakel met enkel negatieve gevolgen. Het illustreert dat er bij de inrichting van de openbare ruimte verschillende belangen tegen elkaar afgewogen moeten worden.



Schaarhekkens om bromfietzers te weren en ‘verwaarloosde’ bermen

Bewoner Hein van Kruiswijk wijst erop dat gemeentelijk ingrijpen soms eerder leidt tot verloedering dan tot onderhoud. Hij illustreert dit aan de hand van de 200 percelen grond die 6 jaar geleden door de gemeente zijn teruggevorderd van de bewoners die zich deze ruimtes hadden toegeëigend. Nadien is er geen onderhoud meer gepleegd aan deze percelen, waardoor het groen er verwaarloosd uitziet.

Frank van der Zande (Hoofd Ontwerp Openbare Ruimte gemeente Utrecht) en nuanceert dit beeld graag enigszins door te stellen dat de gemeente vermoedelijk heeft besloten dat de percelen een belangrijk onderdeel uitmaakten van de groenstructuur en dat het verwilderde karakter daarin wel degelijk een betekenis kan hebben. Met zekerheid kan hij dit niet stellen, omdat hij bij deze beslissing niet betrokken is geweest, maar het illustreert in zijn ogen wel precies de conflicterende belangen die er bij het inrichten van de openbare ruimte meespelen. Een bewoonster in de zaal benoemt de aanwezigheid van een hek op een van de binnenhoven dat daar geplaatst is vanwege een kinderdagverblijf. Toentertijd is er door bewoners ferm geprotesteerd tegen de plaatsing van het hek en inmiddels is het kinderdagverblijf allang verdwenen. Wederom blijkt een goede communicatie tussen gemeente en bewoners hier de oplossing om een situatie als deze te vermijden of op te lossen.

Edens vat de koe bij de horens en spreekt Trees van Haarst (directeur Portaal), Harrie Bosch (wethouder Ruimtelijke Ordening) en Frank van der Zande (hoofd Ontwerp Openbare Ruimte gemeente Utrecht) aan op hun verantwoordelijkheid. De problemen lijken dermate praktisch dat zij prompt beloven er iets aan te doen. Dergelijke - door de bewoners ervaren - probleemgevallen zouden in de ogen Bosch door een goede communicatie makkelijk opgelost moeten kunnen worden. Van Haarst vindt dit overigens een zaak van de gemeente en denkt liever met bewoners na over de inrichting van verwaarloosde gemeenschappelijke tuinen. Ineke Hoeberichts (Mitros) verklaart dat Mitros graag bereid is bij te dragen aan het verbeteren van de woonomgeving, maar dat Lunetten geen prioriteit heeft voor Mitros om in te grijpen. De stad heeft namelijk andere wijken die grotere problemen kennen en Lunetten heeft volgens haar 'hele zelfredzame bewoners' die goed in staat blijken hun krachten te bundelen en de omgeving te verbeteren. Wanneer bewoner Juliëtte Bonheur vraagt of het nodig is om na elke bewonerswisseling de bomen in de tuin te kappen, zoals Mitros de laatste tijd doet, belooft Hoeberichts dit intern te bespreken. Edens concludeert dat wat voor de gemeente geldt, ook de corporaties aangaat: een goede communicatie met bewoners over fysieke ingrepen kan de tevredenheid over de woonomgeving ten goede komen.

Aan het slot van de avond komt wethouder Harrie Bosch terug op 'het dorp in de stad', dat voor hem het ideale stadswonen belichaamt. Dat gold al voor Wijk C in de binnenstad en dat geldt gelukkig weer voor de buurtjes die de laatste jaren in Utrecht zijn gebouwd en ontworpen. De hoge opkomst en goede sfeer in De Musketon bewijst volgens hem nog een succesfactor van Lunetten, namelijk de bewonersparticipatie en inspraak bij de bouw. Ook dat pakt Utrecht graag weer op, zoals bij de herontwikkeling van het Veemarktterrein tot woonwijk. Door de toekomstige bewoners mee te laten denken is er nu al veel draagkracht voor dat plan, aldus Bosch.

Dat Lunetten wordt gezien als een geslaagd voorbeeld voor inspraak en dat de bewoners zo mondig zijn en zich weten te organiseren, doet Frans van der Werf zichtbaar plezier. Hij stond als architect aan de basis van Lunetten en stelt tevreden vast dat het ooit ging om de bewoners en nog altijd gaat om de bewoners. Van der Werf vindt dat de bewoners samen met de corporaties verantwoordelijk zijn voor het beheer van de hoven. De gemeente zou zich moeten concentreren op de doorgaande routes, en daarmee op de grotere schaal. Wanneer hij vervolgens geroerd opmerkt dat de avond 'bevestigt wat wij indertijd verwachtten' krijgt hij een heel warm applaus.

Het onderzoek van Willemijn Lofvers, Ivan Nio en hun collega's zal na afronding verkrijgbaar zijn bij Architectuurcentrum Aorta.